

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ԺԶ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 4.

1858

ԱՊՐԻԼ 1.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Ընտանեաց կեանք :

Գերդաստան կամ ընտանիք մը կազմող մասնաւոր անձանց վրայ զատ զատ չի տեսած, լաւ կը սեպենք՝ անոր յարատեւութեանը համար ամենահարկաւոր սեպուած երջանկութեւնը վրայ համառօտ կերպով մը խօսիլ. այն դժուարին խնդրոյն վրայ՝ որուն լուծմանը համար ամէն ատեն ջանացած են ոչ միայն իմաստասիրաց վարժարանները, այլ նաև ամենայն մարդիկ. և միշտ պիտի ջանան և վիճեն՝ քանի որ աշխարհիս վրայ կը գտնուին մարդիկ որ կը կրեն և կը խորհին, և քանի որ սրտի և մտաց վերջին խորհուրդքը պարզուած չեն : Բայց այս խորութեանց միջամուտ ըլլալու, մեզի կերեւնայ թէ համարձակ կրնանք ըսել՝ որ մարդուս ճանցած ու փափաքած երջանկութեան յատկութիւնն է

խաղաղութիւնը : Սակայն երկու տեսակ խաղաղութիւն կայ. մէկը անշարժ և աննշան՝ որ ապրելու և զգալու անկարողութենէն առաջ կու գայ. — և ասանկ է քարի և դիակն խաղաղութիւնը : Իսկ միւսը կենդանի, զգայուն և խորհական էակի մը կարողութեանց ներդաշնակ միաւորութենէն առաջ եկած : Խօսքերնիս անցաւոր և վրդովեալ յուզման մը վրայ չէ՝ զոր հաճոյք կը կոչենք, և զոր թշուառ արարած մ'ալ կրնայ ունենալ. այլ այն ներքին և խորին ուրախութեան վրայ՝ որ միայն առողջ հոգւոյ մը յատուկ է :

Սարդկային երջանկութեան ամենէն աւելի մաքուր և կենդանի աղբիւրներուն զխաւորներէն են սիրոյ խանդաղատանքը : Եւ այս խանդաղատա-

նաց մէջ երկուքը կան որ ուրիշներէն աւելի մեր բնութեան յարմար կ'երևնան, և մարդկային սիրտը պիտի ընուին՝ թէ որ այդ ընդարձակ սիրտը լեցընելը կարելի բան մը ըլլար։ Այս երկուքն են աճողական սէրը, և հայրենի համայնական սէրը։ Այս երկու խանդավառ տանքը կը զուգընթացան մեր հոգեմեծնէն անբաժան երկու պիտոյից հետ, որ են պէտք առ ի հեալ ընդ այլոս, և պէտք առ ի միասնութեամբ հեալ յայլոս։

Սարգուս համար՝ միայնութենէն աւելի դժնդակ բան չկրնար ըլլալ։ Այս ասոր փորձը յայտնապէս մեր օրերը տեսնուեցաւ՝ երբոր մարդասէր կարծուած անձ մը ուղեց հին ատենէն ի վեր սովորական եղած գլխապարտութեան և մահուան պատիժը վերցընել, և անոր տեղ միայնութիւն դնել մշտնջենաւոր բանտարգելութեամբ։ Փորձով տեսնուեցաւ թէ այս նոր պատիժը աւելի դժնդակ էր քան զայն որուն տեղը լեցընելու համար սահմանուեցաւ։ Սարգիսնց համար դժնդակ բան մըն է միայնութիւնը. անոր համար է որ քաղաքներ կը շինեն, ընկերութիւնք կը կազմեն, ժողովներ կը հաստատեն, շրջագայութեան կ'ելլեն, սերտ մտերմութեամբ իրարու հետ կը կենցաղավարին, և այլն։ Բայց ասոնք ամէնը բաւական չեն. բաւական չեն արտաքին բարեկամութիւն մը, սիրալիր խօսք մը, գիւրազգաց սիրտ մը։ Սարգուս համար ամէն բանէ դժնդակն է՝ տնական վաւարանի մը միայնութիւնը, և հաւատարիմ հակէ մը հեռու ըլլալը, որուն օգնականութեան վրայ կրնայ դնել իր ամէն յոյսը թէ ի հիւանդութեան, թէ յուրախութեան, թէ ի վիշտ և թէ ուրիշ ամէն պիտոյից մէջ։ Տաւալակ այս տառապանք համար է որ շատ անգամ բարեկամ մը իր բարեկամին հետ կը միանայ, եղբայր մը իր եղբորը, և որ աւելի սովորական է՝ եղբայր մը իր քրոջը, և դուստր մը իր մօրը հետ։ Բայց այս գերդաստանի նմանութիւնները կամ բաժանմունքը՝ ամբողջ գերդաստանը կամ բուն իսկ

գերդաստանը չեն. այլ միայն անոր ըստուերագիրնկար մը։ Այն զի ասոնց մէջ աւելի ներքին միաբանութիւն մը կայ, բնութեան ուղած միաբանութիւնը, յորում տկարութիւնը՝ զօրութեան հետ կը միանայ, շնորհք՝ ծանրութեան հետ, հաճոյքն՝ աշխատութեան հետ։ Անհրաժեշտ միաբանութիւն մըն է ասիկայ, մարդկային ազգին տեղողութեանը համար հարկաւոր։

Տոս հարկ կը սեպենք քանի մը խօսք աւելցընել այն զգայութեան վրայ, որ գերդաստանի մը ծնունդը կու տայ, և առանց որոյ գերդաստան մը չկրնար ըլլալ. և որ անհրաժեշտ հարկաւոր է. վասն զի ոչ մարդկային՝ այլ վերին կամաց արգասիք է։ Այս զգացումը երկու գլխաւոր յատկութիւնք ունի. կարգէ դուրս տարածութիւն մը, և յատուկ կերպարանափոխութիւն մը։ Առանց զմարդ իր զգայութեամբն և հոգւովը, և հոգւոյն ուղեւովը՝ անոր ամէն կարողութիւնքը կը յուզէ, կենդանի, փափուկ և խորին կարողութիւնքը, և նոյն իսկ իրեն երեւակայութիւնը, հանձարը և սիրտը։ Սարգիսնց զգացմանց մէջ սէրը այնպիսի զգացում մըն է՝ որ մեր բազմին և գոյութեան վրայ խորհրդական աչքով կը նայի. անոր համար է որ այնչափ յարմար կու գայ բանաստեղծութեան։ Պղտուն՝ որ «Ինչ իմաստաւէր կոչուած է, զսէրը կարգէ դուրս եռանդ մը և յաստուածոյ խաւրուած ցնորք մը կը սեպէ։ Իրաւ է որ այս եռանդը՝ շատ անգամ ցաւազին արդիւնքներ ալ ունեցած է. բայց այս պակասութիւնը զգացմանը չէ, այլ մարդու՝ որ ուղղել և կաւաւարել չգիտեր զայն։ Իր ամէն զգածմունքը երբ թիւր ոգւոյ մը և տկար կամաց հետ միաբանին, զուածմանց ընդունակ են. և այն բանին համար անոնց օգտակարութիւնը չենք կրնար մերժել։ Իր և իցէ ընկերութիւն՝ յորում սէրը կը պակսի, որչափ ալ մեծ ըլլայ իր արտաքին ոյժը, պայծառութիւնը և հնարագէտ ճարտարութիւնը, այն ընկերութիւնը կորստեան գատապարտուած է։

Ըրդ որովհետեւ բնական և օրինաւոր զգացում մըն է ասիկայ, ինչ կերպով պիտի շատանայ : Ինտանեաց մէջ եթէ ընտանիքէն դուրս : Ինտանիքէն դուրս՝ այս զգածումը չունի այն երկու անհրաժեշտ պայմանները՝ որ երջանկութեան և խաղաղութեան համար հարկաւոր են . — և այս երկու պայմաններն են առաջնորդ-իւն և մեծաշէն-իւն : Իրաւ է որ առանց այս երկու պայմաններուն՝ աւրուած բարքով մարդիկ ուզեր են զուրիշներն ալ մոլորցընել, անսանձ ազատութեան մը մէջ դնել ուզելով մարդկային երջանկութիւնը . բայց տխուր փորձը միշտ աշուրնուս առջև երեցուցած է թէ այսպիսի խաբէական երջանկութիւն մը վարդապետողները ուրիշ բան չեն ժառանգած՝ բայց եթէ զամօթ և զյուսահատութիւն :

Իպա ուրեմն մարդկային զգածմանց մէջ միայն ամուսնական սէրն է որ ամենէն աւելի և ամենէն ազէկ կը լիացնէ յայտապարելու պէտքը, և ամէն բանէ աւելի զմարդ կը միտնի թարէ, քանի որ անիկայ իր մահականացու ըլլալը մտածելով վշտանայ : Ինչով մարդկային կեանքը կերպով մը հաստատութիւն կ'առնու . և թէպէտ այս հաստատութիւնն ալ շատ անգամ առարտաքս և անկայուն բան մըն է, և ինչպէս ընդարեգակամբ եղած ուրիշ ամէն բան՝ ընդունայնութիւն մը, բայց մարդ իր այս անցաւոր կենացը մէջ կարծես թէ խաբուելու հարկաւորութիւն մը ունի . և կարգէ դուրս բան մը վարդապետել չենք սեպեր՝ երբոր ըսենք թէ այս խաբէութիւնքը՝ մարդկային կենաց մէջ իրապէս կան . և անոնցմէ չենք կրնար և ոչ վայրկեան մը հեռանալ : () րինակով բացատրելու համար, տներ կը շինենք՝ որպէս զի մեր ծերութեան օրերուն հանգիստը . — ասիկայ խաբէութիւն մըն է . վասն զի կրնայ ըլլալ որ վաղը մեռնինք : Կառեր կը տնկենք՝ որպէս զի անոնց ստուերացը տակ հանգիստը . — ասիկայ ալ խաբէութիւն մըն է . վասն զի կրնայ ըլլալ որ անոնց շուքը

չվայելենք : Տղաք կը դաստիարակենք, որպէս զի տեսնենք զիրենք՝ կատարեալ մարդիկ եղած . — խաբէութիւն մըն է դարձեալ, մինչդեռ կրնայ ըլլալ որ մեր վախճանին չհասնինք, ևն ևն : Բայց այս խաբէութիւնքը հարկաւոր են . վասն զի եթէ անոնք ալ պակսելու ըլլան, այնուհետեւ ալ մեզի համար խաղաղութիւն չկայ՝ բայց եթէ գերեզմանին մէջ :

Երկրորդ պէտքը, ուսկից ընտանեաց սկզբնաւորութիւնը կ'ըլլայ, յայտապարելու պէտքն է : Եսոր ալ պատճառը նոյն է առջինին հետ . այսինքն՝ մարդուս ինքիրմէ ձանձրանալը, և փափաք մը՝ բազմանալով՝ մեր գոյութեան պարտաւր լեցընելու : Սարգուս համար այնչափ սիրելի է կեանքը, որ կը փափաքի, եթէ կարելի ըլլար՝ կրկին անգամ ապրիլ . ասկէց է ահաւասիկ ամուսնական սէրը, որով կ'ուզէ՝ մեռնելէն ետքն ալ դարձեալ ապրիլ . և ասկէց առաջ կու գայ հայրական սէրը :

Կենաց վրայ սէր ունենալէն առաջ կու գայ անմահութեան փափաքը : Արծիքը՝ այս փափաքանացս լրումն կը խոստանայ՝ հանդերձեալ կեանքով մը . բայց ասիկայ բաւական չէ . վասն զի մարդս նոյն իսկ այս երկրիս մէջ՝ անմահութեան կը փափաքի : Ամանք այս անմահութիւնը՝ իրենց անուանը մշտնջենաւորելուն մէջ կը փնտռեն . փառաց սէրն ալ՝ ասոր արգասիքն է : Այն առիթն է, որ քերթողաց և դիւցազանց ձայնը : Սակայն այսպիսի անմահութիւն մը ստանալը՝ քիչերուն տրուած է . անոր համար մարդկանց մեծ մասը կը փափաքին՝ իրենց օրդուլքը այս անմահութիւնը ձեռք ձգել : Կարծես թէ մարդս կը մոռնայ թէ իր մազերը կ'իյնան և կը ճերմկին, քանի որ կը տեսնէ թէ չորս կողմը նոր բողբոջներ կը ծնանին, կը մեծնան, կը ծաղկին և կը հասունանան :

Երանկով ընտանեաց ձեռքով մարդկային ազգը կը կատարելագործուի և կը մշտնջենաւորուի : Ասանաւոր մարդ

մը՝ երկրիս վրայ տեղ մը կը գրաւէ , և մեռնեւէն վերջն ալ իրմէն ետքը բան մը չձգեր . ընտանիքն է՝ որ ճիւղերը կը տարածէ , բարունակներ կ'արձրկէ , արմատներ կը ձգէ , ու կերպով մը կարծես թէ անմահութիւն ձեռք կը բերէ : Ս'արդ՝ ընտանեաց համար իր էութիւնը կը զոհէ . բայց անով իր նմանեացը շատնալուն պատճառ կ'ըլլայ . անոր օգտին համար՝ կարծես թէ կերպով մը ինքզինքը կը մոռնայ , բայց նոյն իսկ այս նեղութեան մէջ իր միսիթաւութիւնը ունի :

Երեսն և հաւասար ընտանեաց բարիքը . բայց այս բարիքն ալ առանց դժուարութեան և առանց վտանգաց չէն : Եւս դժուարութիւնքն՝ իրենց իրեք գլխաւոր պատճառներն ունին . Ա , Երեսն իսկ ընտանեաց համար անհրաժեշտ պէտք եղած իրաց բնութիւնը ու պայմանները . Բ , Երեսն ու պատահական պարագաները . Գ , Եւս և որութեանց տարբերութիւնը :

Ա . Եւսն իր մը շատ բան կու տայ . բայց առանց պայմանի բան մը չտար : Սովորական պակսութիւն մըն է մարդկանց մէջ՝ ընտանիքէն շատ բան պահանջել , առանց ուզելու բան մը չնորհել իրեն : Չանձրութեանց մէջ սփոփանք խնդրել իրմէն . հիւանդութեանց մէջ հոգ և խնամք , ուրախութիւն ի տրտմութեան . սակայն միանգամայն՝ ազատ և հանգիստ կենաց ամէն հաճոյքն ալ կ'ուզէ ունենալ : Եւստ կեանքը իր հաճոյքն ունի , ընտանեկանն ալ իրենները : Ս'ի և նոյն միջոցին մէջ երկուքին ալ մասնակից ըլլալ ուզելը՝ երկուքէն ալ զրկուիլ ըսել է : Եւստանեկան կենաց քաղցրութիւնը իմանալու համար՝ հարկ է անոր քով ապրիլ , հոն կենալ , անոր կապանքը յանձն առնուլ : Եւստանեաց կեանքը ծառայութիւն մըն է . այս խօսքը չենք ըսեր՝ այն կեանքը նուազատ և քիչ ընկերութեան համար , այլ մանաւանդ թէ բարձրացրնելու վախճանաւ . վասն զի ազնուական ծառայութիւն մըն է՝ յորում իւրաքանչիւր ոք՝ զամենայն ինչ պարտի ամենեցուն : Եւս

իսկ իշխանութիւնը՝ յորում գերդաստանի մը փրկութիւնն է , ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ գերութիւն մը . և որ և իցէ բարեկարգ գերդաստանի մը նշանաբան կրնայ ըլլալ այս գեղեցիկ և սուրբ խօսքը . “ Ոչ եկի պաշտօն առնուլ , այլ պաշտել ” : Ս'երը վարձկան չէ . — ասիկայ է ոչ միայն արտաքին , այլ նաև սրբազան իմաստասիրաց դրութիւնը , որոնք աստուածային սիրոյն նմանութիւն կը սեպեն նաև մարդկային սուրբ սէրը : Ս'երը երբոր վարձք կը փնտռէ՝ չկրնար ընդունիլ . զոհիւք սնունդ կ'առնու , և որովհետեւ սէրը փոխադարձ է , իւրաքանչիւր ոք այնչափ կ'ընդունի որչափ կու տայ . բաց ի մեծ վայելութենէ և առաքինութենէ՝ սէրը իրեն բան մը չպահէր . այլ ձրի է , աղքատ և մերկ : Եւստանիկ այս է սէրը , կամ թէ ըսենք՝ այս նպատակին հասնելու պիտի ջանայ :

Բ . Եւստանեաց մը՝ արտաքին այլ և այլ պայմաններու ալ կարօտութիւն ունի . բաղդի , աստիճանի և ծննդեան պայմաններ : Եւս պայմանները շատ հարկաւոր են , և կրնան մեծապէս առիթ ըլլալ գերդաստանի մը երջանկութեան կամ թշուառութեան : Եւստանեաց գերդաստանի մը հարկաւոր եղած պարտքերը՝ բաւականէն աւելի ծանր են , և հարկ չկայ զանոնք յաճախել , արհամարհել ուզելով այն բազմապատիկ պատշաճականութիւնքը՝ որոնց հարկաւորութիւնը այնչափ ատենուան փորձով հաստատուած է : Եւստ համար շատ խելացի իմաստասիրութիւն մըն է՝ ամուսնական միաբանութեանց մէջ , ուրիշ զանազան յատկութիւններէ զատ փնտռել նաև դաստիարակութեան ու նաև բաղդի նմանութիւն մը , որոնք գերդաստանի մը ներքին խաղաղութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ունին : Եւստոյնք ընդհանրապէս ընտանի խոհականութեամբ մը այս պարտքը զգուշութեամբ ի գործ կը դնեն՝ երբոր որդիք յամենայն իրենց հպատակելու երջանկութիւնն ունենան :

Գ . Եւստանեկան կենաց մէջ երեւոյզ

Երրորդ գծուարութիւնն ալ՝ բնաւորութեան զանազանութենէ կամ անկատարութենէ առաջ կու գայ : Տարակոյս չկայ որ աշխարհիս մէջ քիչ չեն նաև այն երջանիկ ամուսնութիւնքը՝ յորում կատարեալ միաբանութիւնը և զգածմանց դաշնակութիւնը՝ հաստատուն խաղաղութիւն մը կը պարգևեն այն երկու սրտերուն, որ մէկմէկու համար ծնած են : Սակայն գոթադղաբար քիչ չեն նաև այն ամուսնութիւնքը՝ յորս բնաւորութեանց անմիաբանութեամբ զխաւոր պառակտմունք կ'երևան, և յորս օրէնք իսկ կը ստիպուին ի կախ թողուլ այն կապը՝ որուն իրենք մտնջենաւորութիւն տուեր էին : Այս երկու ծայրերուն մէջ կրնանք ենթադրել ընտանութեան, վստահութեան և երջանկութեան այլ և այլ աստիճաններուն նկատմամբ՝ միութեանց առաւելութիւնը : Ամէն բնաւորութիւնք՝ քիչ կամ շատ իրենց յատկութիւնքն ունենալով, գծուարին կ'ըլլայ որ շարունակեալ յարաբերութեան մը մէջ՝ երբեմն երբեմն գծուարութիւնք և երկպառակութիւնք չտեսնուին, որոնց մեծ կամ ոչինչ արգասիք ունենալը՝ մարդկանց իմաստութենէն կախուած է : Չարին վրայ յամառիլ կենալը՝ իբրև թոյն մըն է, որով թեթև զարնուածք՝ վերք կ'ըլլան, վերքերն ալ ծանր հարուածք : Իսկ ընդհակառակն՝ մէկմէկու ներելը, մէկմէկու համբերելը՝ միակ հնարք է առտնին կենաց քաղցրութիւնը վայելելու, առանց ամենևին դառնութիւն մը ունենալու : Սարդկային սխալմանց և յանցանաց ներողամիտ ըլլալը՝ սիրոյ ընդհանուր օրէնք մըն է : Սակայն ընտանեաց մէջ՝ խոհականութեան խիստ պարտք մը . վասն զի ով որ բանի մը չհամբերեր, ուրիշներն ալ իրեն չեն կրնար համբերել : Այս ներողամտութիւնը կը դիւրանայ մարդուս՝ քանի որ մտածէ թէ իւրաքանչիւր որ իր պակսութիւններն ունի, և թէ իրաւունք չունինք ուրիշներուն վրայ փնտրելու այն կատարելութիւնները՝ զոր մեզմէ չենք կրնար պահանջել :

Իայց եթէ մարդս իր խոհական ըզգուշաւորութեամբը այս գծուարութեանց առջևն առնու, պիտի կարենայ արդեօք ստանալ անով այն խաղաղութիւնը՝ որուն փափաքիլը մարդկային բնութեան յատուկ է : Ահա այս խօսքերս կ'ըսենք, առանց մէջ բերելու այն փորձերը՝ զորոնք կը խրկէ Աստուծո մարդկանց, և անոնցմով իմացընէ կ'ուզէ մեզի թէ այս երկրաւոր վայելչութիւննիս անկատար է, այն վայելքին նկատմամբ՝ որուն փափաքիլը պարտք պիտի ըլլայ ամենայն հաւատացելոց : Վերդաստանի մը մէջ անանկ թշուառութիւնք կան՝ որոնց սոսկ մտածութիւն տակնուվրայ կ'ընէ զմարդ . կարծես թէ անանկ մարդիկ կան՝ որոնց համար թշուառութիւնք յատուկ են . և որով կ'իմանանք թէ բացարձակ հաւաստութիւն չկայ այս աշխարհիս մէջ : Իարեադղաբար՝ այսպիսի մեծ աղէտք այնչափ սովորական չեն : Իայց որչափ ալ անհաւաստ կերպով բաժնուած ըլլան ցաւք, ամէնքնիս ալ մեր մասը ունինք : Յաւը գերդաստանի մը մէջ այն օրը մտած է, յորում Աստուծոյ անդարձ վճռովը ըսուեցաւ առաջին կնոջ՝ Լաայի . “Տրտմութեամբ և ցաւ ծնցիս” :

Սակայն հին իմաստասիրաց պէս մենք ալ հոս կ'ուզենք հարցընել թէ Արդեօք ցաւը չարիք մըն է : Սոյիկեան Պոսիդոնիոս իմաստասիրին պատասխանը կու տանք . “Ըհ . ցաւը չարիք չէ” : Վերդաստան մը՝ թէպէտ միշտ միաբանութիւն և ներդաշնակութիւն մը վայելէ, սակայն մարդկային կրից պատճառաւ տկարանալու և լուծուելու ենթակայ է : Վերդաստանի մէջ մտնելու համար՝ մարդս կրքերը մէկդի չգնէր . և անով է որ անկախութեան փափաքը, հաճոյից սէրը և ուրիշ այլ և այլ կրքեր՝ գրեթէ առանց իմանալու, էրիկ մարդը կնկանէն կը զատեն, ծնողքը յորդուց : Երբոր գերդաստան մը, օրինակով ըսենք, երջանիկ է՝ առանց այն երջանկութեան ճաշակն առնելու, — նման առողջ մարդու մը՝ որ միայն հիւանդութեան ատեն

կ'իմանայ առողջութեան յարգը, — այսպիսի երջանկութեան մը ատեն՝ գերդաստանը վտանգի մէջ է. երիկ մարդը իր գործոցը կ'երթայ. կինն ալ իր հաճոյիցը ետեէն կ'ըլլայ. տղաք՝ դայեկաց ու անփոյթ դաստիարակաց ձեռքը լքուած թողուած են. — և ահա աստիկ այն ատեն, յարմար ատենին, վրայ կը հասնի ցաւը: Վիմացդ դնենք բաղդաւոր մայր մը, իրեն շուայլութեանը և գեղեցկութեան օրերուն մէջ. յաջողութիւնք կը հպարտացնեն զինքը, շողմութիւնք կը կուրացնեն. և մինչդեռ ինքզինքը երջանկութեան ծայրը հասած կը համարի, ցաւը մէկէն վրայ կը հասնի: Վիմացդ դնենք հայր մը՝ որ միայն իր նիւթական շահուն աչք տնկած ու փառասիրութեան ետեէ, անհոգ կը թողու զկին և զօրդիս. — մէկէն վրայ կը հասնի ցաւը: Այս երջանիկ հարուածներովն ու վերքերով՝ բարոյական զգացումը ընտանեաց մէջ կը մտնէ, և անտեսութեան ճշմարիտ սահմանը՝ իր բուն մեծութեանը մէջ կ'երևնայ: — Բայց թերևս զրուցեն ոմանք թէ այս հարուածները թէ անմեղաց և թէ յանցաւորաց վրայ միանգամայն կը հասնին: Արդ պատասխանենք թէ այս աշխարհիս վրայ բոլորովին անմեղք չկան: Տարակոյս չկայ որ ցաւը ալ արժանեաց և վրիպանաց հետ՝ ճիշդ համեմատութիւն չունին. և ասիկայ է գլխաւոր պատճառներէն մէկը՝ որով իմաստասիրութիւն և կրօնք կը խոստանան մարդուս զանմահութիւն: Սխալութիւն միշտ պատիժ չէ. շատ անգամ ազդարարութիւն մըն է. և չենք կրնար ուրանալ որ ամէնքնիս ալ ազդարարութեան և խրատուց կարօտ ենք:

Թերևս հարցնեն ոմանք թէ ի՞նչ կը մնայ հապա այն խաղաղութիւնը զոր կը խոստանայիր, և այն ուրախութիւնը զոր իւրաքանչիւր ոք ընտանեաց մէջ կը փնտռէ, և փոխարէն ուրիշ բան չունենար՝ բայց եթէ կարգէ դուրս վիշտեր և տագնապիչ ցաւեր: — Բայն խաղաղութիւնը՝ զոր ընտանեկան կեանքը կու տայ անոնց որ վայելել գիտեն՝ մարդ-

կային խաղաղութիւն մըն է. վրդովեալ, ընդհատ ու սպառնալից խաղաղութեան՝ զինադադարում մը: Աեւանք՝ ասկէ աւելի խաղաղութիւն մը չունի քեզի տալիք: Բայց այս անցաւոր խաղաղութեան ետեէն՝ ուրիշ մը կու գայ, որն որ թէպէտ առջինին ուրախ կերպը չունի, սակայն զինն ալ անկէց անհամեմատ վեր է. համբերութեան, համակամութեան, արիութեան և ցաւոց արգասիք խաղաղութիւն մը:

Հոս խօսքերնիս կ'ուզենք լմնացնել: Ընտանեկան կենաց նկարագիրը ըրինք, առանց բան մը մեծցնելու կամ ծածկելու. նկարագրեցինք բարիքը, վտանգներն և փորձերը: Այն մեծ բանին նկարագիրը՝ այս կերպով ընելու է. վասն զի մեծ են անոնք՝ ոչ միայն գեղեցիկ և հրապուրիչ ըլլալուն համար, այլ մանաւանդ այն պատճառաւ՝ որ իրենց ահաւոր և դժուարին կողմն ալ ունին: Հաճոյականը՝ թէ որ կը հրապուրէ զերևակայութիւն, ահաւորն ալ խթան մըն է ի քաջալերութիւն:

ԲԱՐՈՅԱՎԷՊ

Ամօրով արքեցոսքնեկ ետ կենալու օրինակ մը:

Վաղղիոյ քաղաքի մը գլխաւոր ատենակալներէն մէկը շատ տարի սիրով և ուրախութեամբ ապրելէն ետքը իր ամուսնոյն հետ, յանկարծակի անդրադարձաւ որ անիկայ օկսեր է սովորութիւն ընել չափազանց ոգելից ըմպելիքներ խմելու: Արտանց տխրելով ամբաստան վրայ, ուղեց ճարը տեսնալ. քանի մը անգամ ըստ տեղւոյն և մեծ վարպետութեամբ այնպիսի գիտողութիւններ ըրաւ իր կնոջն առջև, որ կարենալ հասկընալ անիկայ ու ինքզինքն ուղղել. սակայն օգուտ մը չտեսնուեցաւ վրան, ընդ հակառակն անկէց ետք աւելի զգուշաւոր կերպով կը շարժէր որպէս զի երիկը ամենաւին չտեսնէ ի-